

Från terminologisk synpunkt kan förtjäna påpekas, att lagstiftaren lagt bort sådana termer som »alkoholist» — en egentligen direkt medicinsk term — och »alkoholistanstalt». I kommentarerna användas de likväl omväxlande med lagens nya termer »alkoholmissbrukare» och »vårdanstalt för alkoholmissbrukare». Det klargöres dock tydligt och under redovisning av återopade motiv, att detta utbyte av termer skett i den nya lagen.

Denna kommentar till lagen om nykterhetsvård utgör ett värdefullt och viktigt nummer i serien av de arbeten statens nämnd för utgivande av förvaltningsrättsliga publikationer under sin tillvaro hittills utgivit, en publikationsverksamhet, som i hög grad måste främja rättssäkerheten inom den offentliga förvaltningen.

Daniel Wiklund

Den norska rättsutredningen. Responsum och utredning. With a summary in English. Institutet för offentlig och internationell rätt, Stockholm. Tryckt i Helsingfors 1956. 174 s. Kr. 28,00.

Ovenstående publikasjon utgjør en betenkning finansiert av norske landssvikerkretser og utarbeidet av Institutet for offentlig og international rett (professorene SUNDBERG, EEK og FAHLBECK med bistand av andre). Formelt tar betenkningen utgangspunkt i tre tilfelle hvor svenske statsborgere, alle under okkupasjonen fast bosatt i Norge, er blitt rammet av rettsoppgjøret, og spørsmålsstillingen gjelder om det foreligger rettsfornektelse (déni de justice) — et spørsmål som besvares med ja.¹ Det økonomiske bidrag fra de norske oppdragsgivere har imidlertid, som det opplyses i skriftet, vært betinget av at undersøkelsen ikke ble begrenset til de aktuelle tilfelle, men ble gitt en prinsipiell karakter. I overensstemmelse med dette inneholder skriftet en bred drøftelse av de mulige innvendinger som kan gjøres gjeldende mot det norske rettsoppgjør. Noe studium av rettsoppgjøret som helhet — hvilke faktiske og rettslige spørsmål som har meldt seg og hvilket standpunkt påtalemyndighet og domstoler har tatt til dem — synes forfatterne derimot ikke å ha foretatt.² I allfall bærer ikke betenkningen bud om noe slikt studium av det store materiale som foreligger, noe som man etter titelen hadde grunn til å vente. En utenforstående som vil danne seg et totalbilde av oppgjøret på grunnlag av betenkningen, vil derfor få ett inntrykk som ligger meget fjernt fra virkeligheten.

¹ Innledningsvis er det gitt en faktisk fremstilling av de tre tilfelle. I denne fremstilling finnes, etter hva anm. har fått opplyst, flere uriktigheter, og vesentlige sider av sakforholdet er utelatt. Forfatterne kan til dette naturligvis si at en betenkning blir avgitt på grunnlag av de faktiske opplysninger som oppdragsgiveren legger fram. Men når det som i dette tilfelle dreier seg om en trykt fremstilling, beregnet på en større lesekrans, og med kritikk over angivelige rettsovergrep i et annet land, må det karakteriseres som meget uheldig om den faktiske fremstilling, som kritikken baserer seg på, ikke er korrekt.

² Et forsøk på å gi en kortfattet fremstilling av denne art er gjort av anm. i Studentforeningen Verdens Småskrifter Nr. 512 (Rettsutredningen i Norge etter andre verdenskrig). En skisse av den faktiske bakgrunn er gitt i det foregående nr. i samme serie (Svek og motstand under Norges okkupasjonsår).

Avgrensningen av undersøkelsen synes for øvrig mindre konsekvent. En gruppe av de spørsmål som er stilt fra de norske oppdragsgiveres side — om det konstitusjonelle grunnlag for Kongens provisoriske anordninger om landssvikoppgjøret — har instituttet erklært at det ikke kunne besvare. Begrunnelsen er at spørsmålene er av intern konstitusjonell natur og beroende av en tolking av Norges grunnlov og Stortingets beslutning; de kan derfor ikke bedømmes fra internasjonal-rettslige utgangspunkter eller med anvendelse av almene rettsstatsprinsipper. På andre områder går betenkningen langt utenfor denne ramme. Den går således utførlig inn på tolkingen av den sentrale forræderiparagraf (§ 86) i den norske straffelov. Den uttaler seg videre om en rekke interne norske spørsmål av faktisk og rettslig art, som det åpenbart må være vanskelig for utenforstående å gjøre seg opp en begrunnet mening om.

Vesentlige nye synspunkter kan man ikke vente at betenkningen kan trekke fram i et emne som har vært så inngående diskutert, og de vurderinger betenkningen gir uttrykk for synes så sterkt preget av oppdragsgivernes interesser at det er vanskelig å legge synderlig vekt på dem. De forskjellige deler av betenkningen er forøvrig av meget varierende kvalitet. Så lenge resonnementet holdes på det generelt folkerettslige plan, kan man lese fremstillingen med interesse og utbytte, selv om man som anmelderen har avvikende meninger på vesentlige punkter. Derimot er det ofte vanskelig å følge tankegangen når det blir trukket slutninger fra de alminnelige synspunkter til foreteelsene under rettsoppgjøret.

Det er ikke sagt hvem som er forfatter til den strafferettslige del av arbeidet, men den angis å »hava benåget granskats och korrigerats av professor Ivar Strahl».³

I disse avsnitt finnes forskjellige merkverdigheter. Det får være nok med en enkelt prøve til illustrasjon:

I omtalen av en svenskfødt ingeniør som har fått et forelegg på bot og inndragning for å ha utført arbeid på en tysk flyplass i Norge og oppført barakker for tyskerne, heter det i »Responsum» at det er et »klart åsidosättande av den rättsstatliga egalitetsprincipen, om såsom upplysts de av Ulfjöö anställda arbetarna icke blivit åtalade» (s. 11). I utredningen (s. 149—150) er dette nærmere utdypet derhen at det er en avvikelse fra det prinsipp om likhet for loven som finnes både i den franske menneskerettighetserklæring fra 1789 og i Europarådets konvensjon om menneskerettighetene. Karakteristikken gjelder en bestemmelse i landssvikanordningens § 5 om at retten i visse tilfelle kan nedsette straffen eller la den falle helt bort, således »overfor den som bare har deltatt som arbeider eller som underordnet funksjonær ved utføring av ervervsvirksomhet for fienden». Hvis det hadde vært grunn-

³ Prof. Strahl har bitt oss meddela följande. Hans medverkan har bestått allenast i att han på begäran genomgått den då redan författade utredningen för kontroll av dess straffrättsliga delar. Han har icke tillfrågats om sina åsikter i de spørsmål som behandlas i boken. Responsum och omständigheterna kring bokens tillkomst ha varit okända för honom till långt efter bokens tryckning. Red.

lag for uttalelsen om at denne bestemmelse er en klar tilsidesettelse av prinsippet om likhet for loven, måtte vel den samme knusende dom felles også over alle de bestemmelser f. eks. i næringslovgivningen, som nøyer seg med å rette straffetruselen mot innehaveren av en virksomhet, mens de underordnede ikke rammes. Det samme måtte gjelde om den almindelige bestemmelse i strl. § 58 om fleres samvirke, som sier at straffen kan nedsettes og i visse tilfelle falle helt bort for deres vedkommende «hvis medvirken vesentlig har vært foranlediget ved deres avhengige stilling til noen annen av de skyldige eller har vært av ringe betydning i forhold til andres». Og den nye og revolusjonerende anvendelse av likhetsprinsippet synes å måtte ta med seg i fallet også den tilsvarende bestemmelse i den svenske straffelov, 3. kap. 5 §.

De uttalelser om forholdene i det okkuperte Norge som finnes isprengt i betenkningen, vitner enten om mangelfull orientering eller om en politisk tendens så sterk at den har svekket evnen til objektiv vurdering. Det tales flere steder (s. 144 jfr. s. 118) om den hatefulle stemning «mellom det av tyskarna stödda Nasjonal samling och de förbjudna partiernas medlemmar» (uth. her). Den som betrakter kløften mellom forræderpartiet og den øvrige befolkning under synvinkelen strid mellom politiske partier, har ikke forstått meget av situasjonen. Det gis inntrykk av at det var kommunistenes endrede holdning etter Russlands inntreden i krigen og den sabotasje og motstand som skrev seg fra dem, som «framkallade hårda undertryckningsåtgärder från okkupationsmyndigheternas och Nasjonals samlings sida, och gävo regimen en prägel av våldsregemente med mer eller mindre godtyckliga polisingripanden och arresteringar bland motståndsmän och oppositionella element» (s. 148). Med andre ord: Det er i virkeligheten kommunistene som har skylden for tyskernes og Nasjonal Samlings overgrep. Vi mangler heller ikke de fra NS-propagandaen velkjente synspunkter at virkeligheten «på ett fruktansvärt sätt» hadde understreket den fra *Nasjonal Samlings side* fremførte kritikk av den tidligere partipolitikk (s. 118), at politikerne ledet uviljen over på NS for å ha en syndebukk for sine egne misgrep (s. steds) og at utformningen av oppgjøret tok sikte på å favorisere Arbeiderpartiet ved valget i 1945 (s. 150).

Det er ganske klart at det strafferettslige oppgjør etter krigen og okkupasjonen måtte reise en rekke vanskelige spørsmål, både av juridisk og av rettspolitisk art, og at det på mange punkter kan være meningsforskjell om de løsninger som lovgivningsmakt og domstoler har valgt. Anmelderen har selv på visse punkter gitt uttrykk for kritikk. Men en kritikk bør være objektiv og velorientert. Den foreliggende betenkning er etter mitt skjønn ingen av delene. Det virker som om forfatterne i altfor høy grad har vært avhengig av det materiale og de synspunkter som oppdragsgiverne har forelagt dem, noe som også kommer til uttrykk ved de undertiden nokså forbausende kildehenvisninger. Det forekommer forøvrig at uttalelser som det er henvist til, er uriktig gjengitt (således den uttalelse fra anmelderen som er sitert s. 131). I andre tilfelle inneholder det sted som det henvises til ikke det som man etter henvisningen skulle vente.

I de samme kretser som har finansiert betenkningen blir den nu på-

beropt som svenske vitenskapsmenns objektive dom over oppgjøret. I Norge vil betenkningen neppe bli tillagt noen større vekt; manglene ved materialet og betenkningens karakter av partsinnlegg ligger for en velorientert leser i dagen.⁴ Men utenfor landets grenser kan man jo ikke regne med at lesekreten sitter inne med noe slikt førstehåndskjennskap til emnet.

Johs. Andenæs

PETER SUTERMEISTER. Das Urheberrecht am Film. Basel 1955. Verlag für Recht und Gesellschaft A. G. XII + 71 s. DM 12.00.

Under senere år har intresset for de med film forknippede auktorrettslige spørsmåla stort økt og bl. a. tagit sig uttryck i en hart när oöverskådlig flora av monografier, tidskriftsartiklar och lagförslag. Vid studium därav rinna lätt i tankarna Frödings kända rader: «Vad som är sanning i Berlin och Jena är bara dåligt skämt i Heidelberg.» Emellertid äro de auktorrettsliga förhållandena vid film så komplicerade och variationsmöjligheterna så stora, att det snarast vore ägnat att förvåna, om någon högre grad av enighet om en viss lösning kunde uppnås inom rättslitteraturen i skilda länder. Lagstiftningen på detta område tenderar för övrigt även inom Bernunionens länder att mer och mer differentieras och synes i vissa fall avlägsna sig tämligen långt från de traditionella auktorrettsliga huvudprinciperna. Man hälsar dock med glädje varje ny författare, som i likhet med SUTERMEISTER gör ett allvarligt försök att lösa hithörande frågor och samtidigt är medveten både om desammas vikt och om svårigheten att komma till rätta med dem.

Sutermeister hyser den uppfattningen, att opera och operett med hänsyn till användningen av konstnärliga uttrycksmedel få anses utgöra föregångare till den moderna ljudfilmen, och han söker påvisa den nära släktskapen mellan dessa typer av verk. Vid ljudfilm anser han det auktorrettsliga intresset främst vara knutet till filmscenariot. Scenariot motsvarar här librettot vid opera, och filmkompositören erhåller sitt uppdrag från filmscenariot liksom operakompositören sitt från operans libretto. Sutermeister kommer fram till det resultatet, att filmbandet icke representerar något eget verk i förhållande till filmscenariot, utan att det här blott är fråga om en «realiserade Schöpfung», ett realiserande av något som redan skapats i det inspelningsfärdiga scenariot och det till uppförande färdiga partituret till filmmusiken. Regissörer, fotografer, skådespelare, tekniker m. fl., genom vilkas prestationer en färdig film på grundval av scenariot framväxer, kunna därför icke betraktas såsom medupphovsmän i auktorrettslig mening till filmverket utan blott såsom «tolkande» eller tekniska medarbetare.¹

⁴ Noen undring har det vakt at en betenkning av denne art fremkommer fra et *institutt*, idet mange har gått ut fra at det her er tale om en offentlig vitenskapelig institusjon, og ikke som tilfellet synes å være, et helt privat foretagende.

¹ Däremot kunna de tänkas utgöra medupphovsmän, om de samtidigt göra betydande insatser vid scenariots tillkomst el. dyl.